

čių žmonių atsivertimą ir už taiką pasaulyje...

Prisipažinsiu, man visiškai nauja ir netikėta buvo iš aptariamų knygų sužinoti, kad kunigas Jordanas Urbonas parašė litanijas „Dievo Tarno kun. Ignaco Štacho litanija“ (išversta net į vokiečių kalbą), „Dievo Tarno Mečislovo Jurevičiaus litanija“, „Dievo Tarno kunigo kankinio Pranciškaus Budrio litanija“, kuri išversta į vokiečių ir rusų kalbas, „Šventosios motinos Teresės iš Kalkutos litanija“, Holokausto aukų atminimui pagerbti „Šv. Editos Štein – šv. Kryžiaus Teresės Benediktinos (1891–1942) litanija“, „Kunigo kapucino Tėvo Stanislovo litanija“ (išversta į lenkų kalbą), „Dievo Tarnui kunigui kankiniui Stanislovui Pijui Rimkui litanija“, „Palaimintojo Karolio Akučio litanija“, „Kristaus kančios litanija“.

Skyrelyje „Keletas publikacijų“ – kunigo Jordano adventiniai tekstai, kurie buvo paskelbti leidinyje „Šiaulių naujienos“. Išspausdinta ir laikraštyje „Utenis“ paskelbta knygos autoriaus parašyta vienos poezijos knygos recenzija – „Poezijos knyga – tartum maldaknygė“. Tame pačiame skyriuje išspausdinti Vidos Urbonienės tekstai „Atverta kunigo širdis“, „Nesuabejojęs pašaukimu“ apie knygos autorių (jie buvo paskelbti „XXI amžiuje“). Ten pat išspausdinti ir dr. Irenos Ramanekienės straipsniai „Trisdešimt metų kunigo tarnystėje“ ir „Dievo tarnas kun. Ignaco Štacho litanijos istorija“ (abu pirmą kartą išspausdinti „Šiaulių naujienose“).

I. Ramanekienė rašo apie kun. J. Urbono tarnystę jam dirbant Šiaulių Šv. Petro ir Povilo katedroje, Eržvilko ir Vadžgirio, Čekiškės ir Butkiškės, Bazilionų ir Aukštelkės, Skaistgirio ir Juodeikių parapijose. Iš papildomai pateiktos informacijos sužinojau, kad jis ėjo kunigo pareigas ir Šakynos, Žarėnų-Latvelių bažnyčiose, o dabar yra Šiaulių Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčios vikaras, altarista. Paskelbtas ir 2024 m. tos pačios autorės Utenos kraštiečių kultūriniame žurnale „Indraja“ išspausdintas straipsnis apie kunigo J. Urbono bendradarbiavimą su istorike dr. Aldona Vasiliauskiene.

Knygos gale išspausdintame J. Urbono tekste rašoma apie Gudų kaimą, Vieکشnių miestelį Mažeikių rajone. Ten kunigas užaugo. Čia pat – ir jo padėka knygos sudarytojai bei redaktorei dr. I. Ramanekienei bei Birutei Musneckienei, kuri sumaketavo leidinį ir parengė nuotraukas sklaidai.

Vis dar aktuali, jautri „biežininkų“ tema

Juozas VYŠNIAUSKAS

Iš tėvų dar vaikystės metais buvau girdėjęs, kad per Antrąjį pasaulinį karą hitlerinės Vokietijos okupacinė valdžia į mūsų šeimos namus buvo atkėlus ir pas mus apgyvendinusi rusų „biežininkų“ (pabėgėlių) šeimą. Jų būta ir kitose Klauseikių kaimo valsietiečių, tarp jų ir stambesnių ūkininkų, sodybose. Visą savo netrumpą gyvenimą mintijau išsiaiškinti, dėl kokių priežasčių, kokiomis aplinkybėmis ir iš kur jie buvo pabėgę ir pas mus atkelti.

Bendroji apžvalga

Ilgą laiką prieinamos informacijos šia tema nebuvo arba jos negebėjau rasti. Šiais metais Internetė aptikau Nastazijos Kairiūkštytės publikaciją „Vokiečių atvežti rusai Lietuvoje II pasaulinio karo ir pirmaisiais pokario metais“. Ji rašo: *„Okupuotose kraštuose hitlerininkai savo tikslams naudojo ne tik materialinius išteklius, bet ir žmones. Vėžė priverčiamiesiems darbams į Vokietiją, masiškai suiminėjo, žudė bei trėmė iš gimtųjų vietų. Daug žmonių buvo ištremta iš rytinių SSRS sričių: Leningrado, Novgorodo, Vitebsko ir kt. Oficialiuose vokiečių dokumentuose jie vadinami karo pabėgėliais. Iš tikrųjų tai prievarta iš fronto veiksmų zonos ir kitų vietų iškelti žmonės“*.

Matyt, pagal tai, kaip jie buvo vadinami oficialiuose vokiečių dokumentuose, jiems ir prigijo „biežininkų“ (bėglių, pabėgėlių) vardas, nors šiaip juos reiktų vadinti tremtiniais, perkeltaisiais, evakuotaisiais asmenimis. Beje, anuo metu pasitaikė ir savarankiškai į mūsų kraštus atbėgusių SSRS piliečių, norėjusių išvengti karo veiksmų, bado.

Į Lietuvą evakuotieji SSRS piliečiai, dėl sveikatos, neįgalumo ar jaunumo netinkami darbams Vokietijoje, buvo paskirstyti po visas apskritis ir miestus. Vokiečiai iš karo veiksmų zonos išvežė ištisus kaimus, rajonus, todėl perkeltuosius sudarė šeimos. Pavienių pasitaikydavo mažai. Stengtasi visus atkeltuosius ap rūpinti gyvenamuoju plotu, o tai padaryti nebuvo lengva. Nemažai sunkumų patyrė daugelis ūkininkų, pas kuriuos buvo apgyvendintos gausios rusų šeimos.

„Biežininkų“ Valentinos ir Tonios Hramovų laiškas iš Rusijos Novgorodo rajono

Dėl to jie skųsdavosi valsčių viršaičiams, apskričių viršininkams, pavydėdavo tiems, pas kurios buvo papuolę darbingesni, darbštesni ir pan. Nedarbingiesiems asmenims turėjo būti išduodamos maisto kortelės, bet ne visi ir ne visada jas gaudavo.

Nuo 1942 m. pabaigos rusų tautybės žmonių Lietuvoje ėmė daugėti, nes vokiečiai iš užimtų SSRS vietovių vežė ne tik karo belaisvius, bet ir civilius žmones. 1944–1945 m. į Lietuvą sugrįžę sovietai, vykdė atvežtų rusų grąžinimą į jų buvusias vietas politiką, tad didžioji dalis „biežininkų“ išvažiavo ten, kur gyveno anksčiau. Buvo ir pasilikusių arba parvažiavusių atgal. Pasitaikė atvejų, kai atkeltieji ir kaimuose apgyvendinti rusai, pasijutę skriaudžiamai ūkininkų ar dėl kitų priežasčių su šeimnininkais konfliktavo, pastaruosius skundė (įdavinėjo) Lietuvoje pradėjusiems tvarkytis „saviškiams“.

Tais metais Skuodo rajono Klauseikių ir Jedžio-
tų kaimai prigulėjo (priklausė) Ylakių valsčiui. Vokiečiai vadinamuosius „biežininkus“ pirma atvežė į apskrities centrą Mažeikius. Ten juos paskirstė po valsčius, o tada – po kaimus, kur jie turėjo būti apgyvendinti pas ūkininkus. Skirstant nebuvo žiūrima, kad tos pačios šeimos nariai būtų įkurdinti pas vieną ir tą patį ūkininką. Pavyzdžiui, Jedžiotuose rusas senelis buvo apgyvendintas Mitkų sodyboje, jo dukterė – Jackaus ūkyje, o sūnus – Petro Jautakio namuose Klauseikiuose.

Knežės kaime dar caro valdymo metais buvo apstoję iš Padauguvio atkelti rusai. Dvi seserys „biežininkės“ Knežėje pateko kaip ir pas saviškius. Kai

jos, gavusios leidimą sugrįžti į Rusiją, savo gimtąjį kaimą, ten, kur anksčiau stovėjo jų namai, kyšojo tik kaminas. Apsisukusios parvažiavo į Knežę. Čia iškėjo už vietinių vaikinių, čia pratęsė savo giminę.

Užsilikę laišakai

Vyšniauskų sodyboje apgyvendintos „biežininkų“ šeimos galva buvęs viena medine koja. Čia, kiek atsimenu iš pasakojimų, jis ganęs šeimnininkų gyvulius. 1989 m., tyrinėdamas šeimos archyve esančius laiškus, tarp jų pastebėjau du beišblunkančius, pieštuku parašytus rusiškai. Išverčiau juos į lietuvių kalbą ir, skaičiuodamas, supratau, kad tie laišakai parašyti minėtoje Vyšniauskų sodyboje gyvenusių rusų – viena koja buvusio vyro ir jo žmonos.

1945 m. vasario 16 d.

Didžiai gerbiamam draugui ir šeimnininkui Petrui Vyšniauskui siunčiu širdingą sveikinimą iš Rusijos. Esu jums žinomas jūsų buvęs gyventojas Piotras Hramovas. Žemai lenkiamės jūsų žmonai Stefanijai Vyšnevsk. ir sūnui Juzai, ir Konstantinui Vyšnevskiiui, ir jo žmonai, ir judviejų vaikams, ir darbininkui Juzovui. Prašau jūsų, šeimnininke, perduok nuo mūsų sveikinimus visiems jūsų kaimynams. Visiems jums lenkiasi Piotras Hramovas ir žmona Maša Nastasja, Niura, Valia, Tonia. Pranešu jums, draugai, apie tai, kad mes parvažiavome į Rusiją – tai yra namo. Karvę parsivežėme gerai, nors dvi dienas teko stovėti Vilniuje. Vagone iš mūsų pavogė kažkiek daiktų – du kostiumus, Niurkos palatą ir dvi sukneles, ir mėsą, o visa kita parsivežėme tvarkoje.

Mūsų namas besąs sudegęs. Apsigyvenome pas brolių atskirame kambaryje. Arklių pas mus nebėra. Daiktus iš geležinkelio stoties 25 kilometrus vežamės patys su rogutėmis.

Pas mus sniego daug, bet šalčio ne daugiau 10 laipsnių. Gyventi kol kas nieko, bet su maisto produktais nieko gero – iki naujo derliaus bus sunku verstis. Įsigijau siuvimo mašiną, siuvu siuvinius. Darbo daug. Karvei pašaro laisvai – kiek reikia, tiek gali būti. Visame kitame, aišku, didelis trūkumas. Bet nieko nepadarysi, kaip nors išgyvensime.

Namuose, kuriuos teko palikti, viskas sviedinio išmušta, sudaužyta. Pas jus frontas praėjo gana ramiai, todėl viskas paliko savo vietoje. Jeigu baigsis karas, jūs vėl gyvensite gerai. Dabartinį laiką reikia visiems

(Nukelta į 20 p.)

„Biežininkė“ Nastasija Hramova su anūkais prie savo namų Novgorodo rajone

kaip nors ištempti, išlaukti ... (Išblukę žodžiai) dėl to ir iki pasimatymo, draugai. Širdingai jums dėkojame, šeimininke Petrai ir šeimininke Stefanijai, už jūsų santykius su mumis ir už jūsų suteiktą prieglaudą pasilieiname su pagarba jums dėkingi – (tėtė) Piotras, (mama) Nastasja, Niura, Valia, Tonia. Linkime jums nuo pono Dievo geros sveikatos ir visokio pasisekimo jūsų gyvenime. Likite sveiki.

Tonia ilgisi Juzio (devynių mėnesių Petro ir Stefanijos sūnaus – J. V.). Kelyje išbuvo 14 dienų. Vluš... (?) stotyje pragyvenome 7 dienas. Sugrįžome vasario trečią.

Rašykite mums laiškus, kaip jūs gyvenate ir ar gavote mūsų laišką. Liekame sveiki, lauksime atsakymo.

Piotras Hramovas

Adresas: Novgorodo sritis, Novgorodas, Moisejevskio kaimo taryba, Neronov Bor kaim., Piotr Hramov.

(Petro Vyšniausko ranka prirašyta šio laiško gavimo data – 1945 m. liepos 17 d.)

Sunku šiandien patikėti – laikotarpis buvo sudėtingas, bet vis teik... Laiškas iš Novgorodo srities iki Klauseikių Skuodo rajone keliavo net penkis mėnesius. Jame paminėti beveik visi, karui persiritus į antrąją pusę, Vyšniauskų sodyboje buvę gyventojai.

Šalia Skuodo Užluobės kaime gyvenę, bet dėl apie Kuršo katilą buvusios fronto linijos priverstinai turėję išsikelti Kostas ir Jadvyga Vyšniauskai su sūnumis Aliumi ir Vaciuuku, iš Rusijos atkelti keturi asmenys, patys šeimininkai su sūneliu ir samdytas darbininkas Juozas Auksakis kažkaip sutilpo, glaudėsi Klauseikių kaimo Vyšniauskų vidutinio dydžio troboje. Vyriausioji „biežininkė“ Hramovų dukra Niura gal vokiečių buvo apgyvendinta pas kažko-

kius žmones Mažeikiuose. Ji tėvus ir sesutes applankydavo tik kai kuriais sekmadieniais.

1945 m. liepos 15 d. laiškas

Laba diena arba vakaras. Sveiki savi ir pažįstami, šeimininke ir Stepanija, ir Juza. Sveikinimas iš toli eina – iš Rusijos. Lenkiamės jums visi – tėtė, mama, Niura, Valia, Tonia. Siunčiame jums visko geriausio jūsų gyvenimui. Šeimininke, jeigu gausite šį laišką, tai duokite mums atsakymą. Mes pasiuntėme tris laiškus, bet atsakymo dar negauname. Šeimininke, aprašyk, kaip jūs gyvenate, kaip gyvena Juza (Juzis). Mes gyvename ne taip gerai. Turime tik tai, ką nuo jūsų parsivežėme. Ir karvę, bet ji susirgo. Su maistu pas mus blogai, bet nieko nepadarysi. Likite sveiki. Rašyti daugiau nėra ko. Pasilieiname gyvi ir sveiki. To paties ir jums linkime.

Rašė jums Hramova Valentina P.

Mano adresas: Novgorodo sritis, Novgorodo rajonas, Moisejevskajos kaimo taryba, Neronov Bor k., Hramovui Piotru Vasiljevičiui.

Susirašinėjimas po 43-ejų metų

Prisipažinsiu – mane labai palietė, sujaudino, sudomino laiške paminėti Tonios žodžiai: *Tonia očenj skučajet po Juze (Tonia labai ilgisi Juzio)*. Ji, kaip supratau, būdama dvylikos metų, mane iki devynių mėnesių prižiūrėjo – buvo mano auklė, mamos pirmoji pagalbininkė.

Adresas yra – ryžausi parašyti.

Rašau į nežinią. Gal kas nors atsilies...

Istorija tokia. Vartydamas šeimos archyvą radau porą pageltusių laiškų, kuriuos rašė Hramovų šeima 1945 metais. Šiuose laiškuose yra tokios eilutės: „Petrui Vyšniauskui siunčiu širdingą sveikinimą iš Rusijos, o taip pat ir jūsų žmonai Stefanijai Vyšniauskienei ir sūnui Juziui... Žinomas jums jūsų buvęs gyventojas Piotras Hramovas ir jo žmona Nastasija, dukros Niura, Valia, Tonia... Tonia ilgisi Juzio...“

Juzis – tai aš. Tada, kai Tonia ilgėjosi manęs, buvau nepilnų metų amžiaus. Todėl būtų labai įdomu ir linksma su Tonia ir jos seserimis, ir tėvais iš naujo susitikti, pasimatyti. Tikrai klausimas, ar iš Jūsų kas nors tebegyvenate ten, kur nurodo 1945 metų adresas? Kur ir kaip Jus susirasti?

Parašykite, jeigu Jūsų neapsunkinsiu. (Ant voko ats-

kirai kreipiausi ir į laiškininką). Būsiu labai dėkingas.

1988 02 05. Juozas Vyšniauskas

Drauge Juozai Vyšniauska!

Gavome nuo Jūsų laišką ir nusprendėme iš karto atsakyti. Mes labai dažnai prisimindavome jūsų šeimą. Mes tai Valentina ir Antonina Hramovos, o taip pat ir mūsų vaikai. Dažnai prisimename vienkiemį, šeimnininkus, kurie mums buvo geri ir ne kartą svajojome nuvažiuoti į tą vienkiemį. Mūsų gimdytojai jau mirę. Abi mes pensijoje, bet tęsiame darbą fermoje.

Valentinos sūnus, kaip ir mes, dirbame kolūkyje – jis vežioja pirmininką. Jo žmona dispečerė. Praėjusiais metais jiedu buvo svečiuose pas gimines Kretingoje ir Salantuose. O porą metų atgal nusipirko naują automobilį „Žiguliai“.

Norėtųsi kuo daugiau sužinoti apie jūsų gimdytojus, apie jūsų šeimą. Esame labai patenkinti jūsų laišku. Savo mintyse mes seniai kūrėme ir rašėme jums laišką. Jeigu Jūs turėtumėt galimybę, tai atvažiuokite. Jeigu pas mus bus galimybė, tai mes pas Jus atvažiuosime. Jeigu yra fotografija ir jei neapsunkins, tai atsiųskite – prašau. Mes labai lauksime atsakymo.

Su Tonia gyvename skirtinguose kaimuose, bet šalia. Beveik kiekvieną dieną ji ateina į svečius pas mane.

Mūsų adresas: 174114 Novgorodo sritis, Novgorodo rajonas, Ilmenio pašto skyrius, Novij Bor kaimas, Hramovai Valentina Petrovnai.

Motinos garbei anūkė pavadinta Nastenka.

Nekantraudamos lauksime jūsų atsakymo.

Valentina ir Antonina

(Skuode ant voko uždėtas anspaudas rodo, kad šis laiškas gautas 1988 m. vasario 19 d.)

Neilgai trukus atėjo atskirai mano buvusios auklės Tonios rašytas laiškas, bet irgi be datos, o voko neišsaugojau. Todėl šio laiško parašymo datą nurodau apytiksliai – 1988 m. vasario mėnuo).

Sveikas Juozai,

Jums iš Rusijos rašo Tonia, kuri tave dabojo. Mes labai patenkinti gavę jūsų laišką ir norime viską sužinoti. Gyvi dar tavo gimdytojai? Mes labai jiems dėkingi, jie labai geri žmonės – tie tavo tėvai.

Karas yra karas, bet jie mus gelbėjo nuo įvairių nemalonumų. Vežė mane į Vokietiją – tavo tėvas mane apgynė. Man tebuvo tik 10 metų, kai aš tave kavojau, prižiūrėjau. Mano tėtė ganė karves, mama sėdėjo za stavom, Valia rūpinosi kitais gyvuliais. Ben-

drai mes jautėmės kaip namie. Vyriausioji sesuo Ania gyveno Mažeikiuose, atvažiuodavo pas mus į svečius.

O kada mes grįžome į Rusiją, viskuom mus aprūpino, ką mes galėjome su savimi pasiimti, ir nuvežė mus į geležinkelio stotį.

Grįžome mes namo – namas mūsų sudegęs. Teko gyventi kaip kur. Paskui vėl du kartus pas jūsų gimdytojus važiavome produktų ir jie neatsakė. Didelis ačiū jiems.

Mano tėtis mirė 48 metais, o mama – apie 78-uosius metus. Turiu du vaikus: sūnų ir dukterį, kuri gyvena Novgorode.

Galbūt kada būsite Novgorode, tai užsukite. Jos adresas: Novgorodas, Leningradskaja 138 – 240, Kuhta Liudmila A. Ji mano duktė – turi tris vaikus.

Mano adresas: Novgorodo sritis, Ilmenskaja apylinkė, Moisejevičių kaimas, Kurina Antonina Petrovna.

Kada gal būsite Novgorode, užsukite į svečius.

Ir jeigu neapsunkintų jūsų, parašykite viską apie save, gyvi ar ne jūsų gimdytojai. Jei gyvi, perduokite didelį sveikinimą. Aprašykite, kur jūs gyvenate, kokia jūsų šeima, kas gyvena jūsų vienkiemyje. Jeigu galima, atsiųskite savo šeimos nuotrauką.

Bučiuoju, Tonia.

Tų pačių metų vasarai baigiantis, per atostogas, su žmona Liuda ir aštuonerių metų dukryte Juozeta Skuode sėdome į traukinį. Rygoje persikraustę į kitą, pasiekėme Novgorodą netoli Ilmenio ežero. Mus pasitiko Liudmila ir Sergejus Kuhtos. Tą pačią ar kitą dieną apžiūrėjome miestą, jo senovinę dalį – Kremlių, didelį paminklą, skirtą Rusijos tūkstantmečiui, Istorijos ir architektūros muziejų rezervatą.

Susitikę su karo metų mano aukle ir jos giminaičiais, apžiūrėjome Moisejevičių gyvenvietę Ilmenio apylinkėje, joje vykstančias statybas. Ten, gavus sklypą, pirmiausiai pastatoma pirtis, skirta poilsiui, prausimuisi, nakvynei, reikalingiausiems įrankiams, būtiniausioms statybinėms medžiagoms pasidėti. Pabuvojome prie Ilmenio ežero.

Auklės Tonios vienkieminis sodybinis sklypas besąs gana didelis, einantis į nuokalnę. Negaliu nepaminėti gyvenamojo medinio namo, kuris pritaikytas gilioms rusiškoms žiemoms. Viskas po vienu stogu, kad nereikėtų bėgioti per pusnis į lauką: ir garažas, kuriame laikomos vežėčios,

(Nukelta į 22 p.)

Mano buvusios auklės Tonios Hramovos-Kurinos dukters Liudmilos šeima

rogės, ir šienas, kiti pašarai, tvartas, malkinė, rūšys – pirmajame aukšte po gyvenamosiomis patalpomis, kurios iš trijų pusių apsuptos minėtomis erdvėmis. Durys į lauką atidaromos tik į vidaus pusę, kad jas, jei labai prisnigtų ir užpustytų, iš vidaus pradarius, būtų galima atkasti sniegą ir išeiti į kiemą. Savotiškai nustebino Architektūros muziejuje rezervate pamatytas turtingų rusų bajorų didžiulis medinis gyvenamasis namas – jis, atsižvelgiant į šiuose kraštuose esančias galias žiemas, irgi buvo, sukonstruotas ir pastatytas panašiu principu, kaip ir mano buvusios auklės Tonios namas. Jos troboje man pirmą ir vienintelį kartą gyvenime teko miegoti palubėje – ant ganėtinai šiltos krosnies viršaus. Sugrįžę į Novgorodą, vakare bute šventėme išleistuves. Jose, be mudviejų ir šeiminių, dar dalyvavo ir jų kaimynai. Visiems buvo maloni nuostaba, kad visos nedidelės kompanijos moterys – rusė, lietuvė, ukrainietė turėjo tą patį Liudos vardą.

Dar po metų gavau buvusios savo auklės Tonios laišką su kai kuriais patikslinimais.

Sveiki, Juozukai ir tavo šeima.

Su sveikinimais jums Tonia iš Rusijos. Jūsų laišką gavau, už kurį labai dėkoju. Atsakau į jūsų klausimus.

Mus evakavo, iškėlė iš gyvenamosios vietos 1942 metais apie rudenį. Atgal į Rusiją grįžome 1945 m. Per tuos metus teko ir jums rūpintis.

Į jūsų sodybą, pas jūsų tėvus, 1946 ir 1947 metais važiavo mūsų vyriausiasis brolis su seserimi Niura. Mes turėjome dar du brolius. Vyresnysis buvo rusų

fronte, jaunesnįjį vokiečiai buvo paėmę kasti apkasų, kurio jau nebėra tarp gyvųjų.

Vyriausioji sesuo Ane po to, kai mes grįžome į Rusiją, nes buvo labai sunku, išvažiavo atgal į Mažeikius. Ten ji ištekėjo už kariškio turkmėno, todėl ji dabar gyvena Turkmėnijoje – Ašchabade. Jos vyras mirė 1988 m., liko su trimis vaikais, kurie jau yra sukūrę savo šeimas. Ji mus gimtinėje aplankė tik per mamos laidotuves.

Mudvi su seserimi Valia esame pensininkės, bet dar dirbame fermoje melžėjomis – visą gyvenimą vienoje vietoje. Pinigus (atlyginimą) už darbą pradėjome gauti tik nuo 1958 metų. Mokytiš mums neteko, nes sunkus gyvenimas buvo, teko daug vargti. Dabar tik gyventi ir džiaugtis, bet jėgos senka, sveikata apleidžia.

Brolis 1920 m. gimimo, Ane – 1927, Valia – 1930, Tonia – 1932.

Juozai, tėvelio fotografijos nė vienos neišliko. Siunčiu kokias turiu.

Atleiskite, kad uždelsiau atsakyti, parašyti. Mažumėlę apsirgau.

Tonia. 1989 m. kovo 25 d.

Rusų vardai, priklausomai nuo amžiaus, varijuoja, keičiasi, todėl kartais sunku susigaudyti, ar apie tą patį asmenį rašoma.

Dabar pats stebiuosi, kad po paskutiniojo pacituoto laiško mūsų susirašinėjimas kaip ir nutrūko. Matyt, Toniai ir jos seserims nelengvai tie laišškai kūrėsi, o ir joms, sulaukusioms pensijinio amžiaus, nebuvo labai apie ką rašyti, nebuvo ir kuo girtis. Na o aš per didelį užimtumą vis nerasdavau laiko laiškam...

Ne paslaptis – kiek sutrikdė, atšaldė mūsų santykius ir tai, kad 1990 m. kovo 11-ąją Lietuva atkūrė savo nepriklausomybę. Suprantama, kad jiems, gyvenant Novgorodo srityje, paveiktiems sovietinės rusų propagandos, nebuvo aišku, kas pas mus dedasi. Po 1991 m. sausio įvykių mano buvusios auklės duktė Liudmila iš Novgorodo trumpame laiškelyje kelis kartus klausė, prašė parašyti, kas iš tiesų pas mus Lietuvoje vyksta. Eilutės iš jos laiško: „Jei labai jums sunku, atvažiuokite pas mus 2–3 metams. Aš su savo mokykla jūsų vaikams mokytis susitarsiu. Ir tu, Juozai, be darbo neliksi...“

2004 m. pabaigoje savo buvusiai auklei Toniai pasiunčiau kalėdinį-naujametinį sveikinimą.

2005 m. sausio 17 d. gavau jos ir jos dukters atviruką bei Tonios auklės laiškėlį:

Sveiki, Juozai ir Liuda. Jums rašo Auklė Tonia. Ačiū jums už atviruką ir už tai, kad neužmiršote manęs. Aš gyvenu su sūnumi, kuris yra pirmos grupės invalidas. Dukters Liusės vyras Serioža jau miręs. Ji gyvena su vaikais. Jie visi trys mokosi institute, moko gerai. Visi gauna stipendijas. Visi gyvena tame pačiame bute. Atvažiuokite į svečius. Iki pasimatymo.
Tonia

Pabėgėliai iš kaimyninės Latvijos

Jedžiotų kaime gyvenantis Vaclovas Mitkus man papaskojo, kad karo metais jo kaime ir Klauseikiuose buvę pabėgėlių vyrų iš kaimyninės Latvijos. Jie slapstėsi kai kuriose minėtų kaimų sodybose, talkinę juos priglaidusiems šeimnininkams atliekant įvairius darbus. Klauseikiuose gyvenęs vietos latvis M. Bikšis. Šis dėl pas jį norinčio apsisototi pabėgėlio kreipęsis į vietos seniūną, klausdamas priimti jį, ar ne. Seniūnas leidęs priimti su sąlyga, kad šis čia neskleistų, nepropaguotų jokių komunistinių idėjų – nekomunistuotų.

Jedžiotuose pabėgėlių iš Latvijos slapstėsi daugiau. Dėl jų kaime buvę įvairių nutikimų. Vienus kažkas įskundęs. Jie buvę suimti ir išvežti atgal į Latviją. Karui pasibaigus, laikraščiuose buvo išspausdintos kai kurių buvusių pabėgėlių padėkos gyventojams už tai, kad juos čia, Lietuvoje, priglaidė, maitino, slėpė, bet pasitaikė ir tokių, kurie, sugrįžę pas savo buvusius šeimnininkus, reikalavo papildomo užmokesčio už atliktus darbus slapstymosi metu.

Kas vyko Latvijoje vokiečių okupacijos metais, galima sužinoti Visvaldžio Lacio knygoje „Latvių legionas“. Nuo 1943 m. kovo iki 1944 m. rugsėjo Vokietijos okupacinė valdžia Latvijoje surengė penkias dideles mobilizacijos kampanijas. Iš pradžių bandyta kviesti „savanorius“, tačiau tokių nebuvo daug, todėl perėjo prie griežtos tvarkos – į vokiečių pavadintą savanorių legioną dauguma gyventojų buvo mobilizuoti priverstinai.

Latvijos vyrai, vengdami mobilizacijos, slapstėsi, vengė registruotis, kai kurie pabėgo į miškus, tapdami partizanais (tiek antisovietiniais, tiek besislapstančiais nuo vokiečių). Vokiečiai savo ruožtu grasino griežtomis bausmėmis, įskaitant dezertyrų sušaudymą per 48 valandas. Pasienyje gyvenę latvių vyrai traukė į Lietuvą, nes joje buvo kiek kitokia tvarka.

Lietuvoje vietinės rinktinės vadas generolas Povilas Plechavičius griežtai atsisakė, kad jo suburti savi-

gynos pajėgų vyrai taptų SS policijos kariais. Už tai jis buvo suimtas, kalintas. Tuo tarpu Latvijoje ir Estijoje tokių drąsių ir ryžtingų vietinių vadų neatsirado.

Tema „Latvijos vyrai pabėgėliai Lietuvoje“, man regis, iš viso iki pat šių dienų dar nėra sulaukusi reikiamo dėmesio – nėra išsamiai nagrinėta.

Rusijos sukulto karo pabėgėliai iš Ukrainos

Pabėgėlių tema nesibaigia. Kas anksčiau galėjo pagalvoti, kad XXI amžiuje imperialistinė Rusija užpuls jai brolišką slavų tautą Ukrainą, griaus jos miestus ir kaimus, sąmoningai žudys šios šalies gyventojus, okupuos nemažą dalį jos teritorijos. Liūdna ir apmaudu, kad mūsų moderniaame laikmetyje nei Europoje, nei pasaulyje neatsiranda jėgos, sustabdančios agresorių, pastatančios jį į vietą. Rusijos sukeltam karui sukako ketveri metai, o jis vis dar tęsiasi.

Jungtinių tautų 2022 m. kovo 23 d. duomenimis, per Rusijos įvykdytą agresiją Ukrainoje iš šalies pasitraukė daugiau kaip 3,6 milijonai žmonių. Iš jų daugiau nei 1,5 milijono – į užsienį pabėgusių ukrainiečių yra vaikai. Jie pasklido po visas juos priėmusias šalis. Lietuvoje apsistojo daugiau kaip šimtas tūkstančių. Daugiausiai jų – didžiuosiuose miestuose. Į Skuodo rajono savivaldybę pirmaisiais karo metais buvo atvykę ir čia apsistoję 85 ukrainiečiai. Paskutiniaisiais duomenimis, iš jų pas mus dar gyvena dvidešimt du.

Ukrainiečiai pabėgėliai vylėsi svečiose šalyse užtrukti kelias savaites ar mėnesius. Deja... Jiems labai sunku susitaikyti su užsitęsusia neaiškia būseną. Sunkiausia psichologiškai, dvasiškai. Jie labai nori išsikalbėti, nori, kad juos išgirstų, pasakoja, kaip jie bėgo nuo karo su savo vaikais, kaip išgyveno ten palikdami savo tėvus, artimuosius, vyrus. Man regis, mažai mes juos išklausime, mažai apie juos rašome. O kai skaitome jų parašytus pasakojimus apie patirtus ie patiriamus išgyvenimus, gaudu darosi.

Man pačiam su Rusijos sukulto karo pabėgėliais iš Ukrainos dar neteko pasikalbėti. Dar nuo privaromos tarnybos sovietinėje armijoje laikų tebeturiu metais vyresnį ištikimą draugą, gyvenantį vakarų Ukrainoje. Su juo, kol dar rašydavome paprastus laiškus, susirašinėjome. Dabar retsykiais susiskambiname. Dažniau neišeina, nes neįmanomai brangūs telefoniniai pokalbiai kalbantis su žmonėmis, gyvenančiais už Europos Sąjungos ribų.